

І стояли ромашки в долах.
Наче свічі на дні ріки.
А для нас залишалось коло
Молитов і змагань гірких.

1947

**

Замкнену лінію — контур легкий
Так, ніби ясність, плачемо,
Мабуть, свідомі: дознання руки
Пройде над вигнутим краєм.
Зляжуть далеко, мов свічі на дні.
Зібрані хвилями зорі —
Щирої правди одвічні вогні
В першій, незайманій творі.
Тож до джерел загороджена путь:
Якби надії не вбити!
Легко повірити, що там його ждуть,
Навіть зневірений митар...

1948

П. ОДАРЧЕНКО

ОЛЕГ ЗУЄВСЬКИЙ

“І там, де простір зорями іскриться,
Я бачу образи, немов у сні.”

О. Зуєвський

Олег Йосипович Зуєвський народився 16 лютого 1920 р. в селі Хомутці Миргородського району на Полтавщині. Тут, в родині сільських учителів, пройшли перші одинадцять років його життя. Події, зв'язані з колективізацією та розкуркуленням, гостро зачепили його батьків. Зуєвському довелося виїхати з рідного Хомутця спочатку до Лубень (1932-1934), а пізніше до Мерефи та до Харкова. В 1938 р. Олег Зуєвський закінчив середню школу в Харкові і вступив до Харківського Інституту Журналістики, де й вчився до початку війни 1941 року. Вже з ранніх дитячих років Олег Зуєвський мав особливу пристрасть до книжки. Він із захопленням читав спочатку найвидатніші твори дитячої літератури, а пізніше твори класиків української, російської та інших літератур. Систематична літературна самоосвіта поглиблювалася з кожним роком. В студентські роки Олег Зуєвський виявив велике зацікавлення філософією, особливо німецькою. Але його цікавила не матеріалістична філософія К. Маркса, а навпаки, ідеалістична філософія Шеллінга, Канта, а також Шопенгауера та Ніцше. Естетика цих філософів вирішально відбилася на творчості Олега Зуєвського. Пізніше захоплення творчістю Георга і Рільке для символізму Зуєвського не принесло нічого суттєво нового. Проте ці поети набагато скоротили Зуєвському дорогу до вибраної мети (так свідчить сам поет).

Року 1939 в березневому числі харківського “Літературного Журналу” з'явилася перша друкована поезія О. Зуєвського — вірш “У Кос-Аралі”, присвячений Т. Г. Шевченкові. З цього часу впродовж 15 років поезії О. Зуєвського друкуються в різних літературних журналах та в інших періодичних виданнях.

Року 1947 в Мюнхені вийшла перша збірка поезій О. Зуєвського “Золоті ворота”. Критика дала високу оцінку поетичної творчості О. Зуєвського. Проф. В. Державин у своїй статті “Відродження символізму”

(“Українська Трибуна”, 30. XI. 1947, ч. 91 (115), дає високу оцінку поезій О. Зуєвського. “В межах символічного стилю, — пише проф. В. Державин, — О. Зуєвський спромігся подати дикцію свіжу й глибоко своєрідну, що хвилює, мов та переконливо накреслена ним самим “загадка” про речі реальніші за емпіричну реальність життя... Є в аристократичній вишуканості лірики О. Зуєвського щось маркантно правдиве і щире, без найменшої надуманості, а немов глибоко пережите (попри рафіновану своєрідність і евентуальну парадоксальність окремих примхливих образів):

Отут її незайманна хода —
у нерозтлінній розкоші спокою.
Старіє час... А ти її такою
Зустрінеш знов, де провесна й вода.
Малюнком не назвеш її краси,
бо сніг розтанув, а вона — як мрія:
кладе вінок на щедрий сплет коси
і зором воскрешати світ уміє.”

У своїй праці “Три роки літературного життя на еміграції” (Мюнхен, В-во “Академія”. 1948) проф. В. Державин особливо відзначає майстерність поетичної лексики О. Зуєвського: “В межах символічного стилю (що далеко ще не сказав свого останнього слова в нашому письменстві) О. Зуєвський спромігся створити лірику вишукану й оригінальну”. (26 стор.). Відзначає критик і елегантність “стислої (подекуди аж до непрозорості) синтакси” поета. (Володимир Державин, “Українська еміграційна література”. “Календар-Альманах” на 1948 р., (Мюнхен), стор. 140).

Гр. Шевчук у своїй рецензії на “Золоті ворота” (“Арка”, лютий 1948 р., ч. 2 (8), стор. 57-58) дає також позитивну оцінку поезії О. Зуєвського. Відзначаючи в поетичній лексиці О. Зуєвського деякі хиби (зайві церковнослов'янізми та окремі вияви “псевдокрасивості”), Гр. Шевчук проте констатує ріст поета і поступове удосконалення його майстерності. “Можливості розвитку перед Зуєвським розвиваються в напрямі, який можна було б назвати “імпресіонізмом нематеріального”: деякі поезії його, особливо пізніші, датовані 1947 роком, відходять від алегоризму і припудрованості більшості його творів і справді талановито охоплюють такі мимолітні настрої і душевні стани, що їх, здалося б, словом і не можна схопити — бо воно для цього надто матеріальне. Це те, що вабило Блока в “Нечаянної радості”, що становило суть багатьох маленьких поезій раннього Рільке, що нам видається типовим для японських четверовіршів; але Зуєвський намагається фіксувати настрої і враження ніби ще мимолітніші, ще мінливіші. І коли він оформляє їх образами простими і цьогосвітніми, то в нього виходять речі справді вдалі і цікаві, як от поезія “Дівчина”:

Вона спинилася — упала хустка біла.
Чоло зажеврїлось, неначе докір чула:
Отам проходила, на галяві заснула,
І біля неї тихо скорбна мати сіла...
Рука голубляча, а він у серці скутий,
Ще їй незнаний, перший — квітам не збагнути.
Хоч би й жалілись їм у розпачі хотїла. —
Вона спинилася — упала хустка біла...”

Нові поезії О. Зуєвського, що з'являються в періодичній пресі, показують великий поступ і зріст поетичної творчості талановитого поета. Одна з поезій, датована 1951 роком, що надрукована в журналі “Ки-

ів", ч. 6, 1951 р. (256 стор.) викликала змістовну статтю Юрія Шереха "Велика стаття про малий вірш" ("Нові Дні", лютий, 1953 р., стор. 16-18). Аналізуючи поезію О. Зуєвського "Цей звід — це дерево...", Юрій Шерех пише: "Вага невеличкого вірша Зуєвського для нашої поезії в тому, що це, скільки знаю, перше в нас адекватне відтворення ТИПУ сучасної поезії Заходу". Юрій Шерех називає цей вірш "чистою або абсолютною поезією". Цілком слушно зазначає критик функцію порушення звичних синтаксичних норм у поезії О. Зуєвського: "читач, почувачи, що його вибито з синтаксичної інерції, починає шукати втраченої рівноваги в уважнішому вгляді в значення слів. Тим самим у протилежність всякій заумній мові при такому підході до мови роля значення слова не занепадає, а зростає. Вирвані з контексту щоденщини, але поглиблені значеньово, слова щільніше в'яжуться з внутрішнім світом поета і духово спорідненого з даним поетом читача" (17 стор.). Юрій Шерех називає цей стиль флюктуаціонізмом і вказує на приклади його в світовій літературі, зокрема в французькій, англійській та американській поезії. "Принцип флюктуаціонізму, — каже Юрій Шерех, — розкриває перед поезією якнайширші можливості користання найзвичайнішими словами, словами щоденної мови... Цей стиль дає змогу відтворювати невловні стани душі..." (18 стор.).

Дехто з читачів скаржиться, що поезії О. Зуєвського незрозумілі. Але це так здається тільки після першого поверхового читання. Перечитавши вдруге і втретє вірш О. Зуєвського і намагаючися увійти у внутрішній світ поета, ми переймаємося настроєм поета й тими почуттями, що їх він висловив у своїй поезії. Вже перші слова віршу: "Цей звід — це дерево" викликає в нас образи далекого рідного краю. "Весна неощітна", "віконниці з імлі", "сторожки зелені стіни", "рідний дім" переносять нас в далекі рідні місця, і поетові настрої ностальгії доходять до читачевого серця. У О. Зуєвського ми не знайдемо шаблонних патріотичних поезій з їх барабанно-войовничою лексикою, часто беззмістовною і порожньою. Тема України в поезії О. Зуєвського виявлена в зворушливих образах рідної природи, в тонких символах. "Світлий луг і жовтаві ромашки", "старі дуби, де ходить мати, скопує гроби, щоб посадить на них васильки й м'яту", ріка, як дівчина: "у барвистім вінку... ще ж і маком червоним завітнана", "полохливо розбіглись ниви", "жовто, жовто цвітуть поля" — такі зорові образи рідного краю в поезії О. Зуєвського. Поет схиляється до проліска і серед весняної природи знаходить забуття від жахів людського життя і душевний спокій: "і знову, мов казкою, відлине людський світ, лишаючи, як острах, туп чобіт". Спогади дитинства в рідному краї викликають образи квітів: "Тоді на моїй леваді пишався густий ромен". З великою майстерністю написано поезію "Тюльпани". Останні дві строфи становлять складну синтаксичну конструкцію з додатковими реченнями, відокремленими зворотами:

"І в кожній галяві, мов дно ріки,
З розливом вільної від криги,
Самі святкові стали сторінки
Ніким не збагненої книги,

Що їй міста, від гомору свого
Звертаючи в зелений вирій,
На сіль газонів, де цвіте вогонь,
Несуть любов і подив шириї."

Основний мотив поезії О. Зуєвського — це мотив туги
НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1954

за найповнішим втіленням ідеї добра і краси. Цей мотив, сполучений з мотивами ностальгії, особливо правдиво звучить в такій, напр., поезії:

Хто відгонив тебе? Відгонив,
Коли ночі прибій стихав
І в полях незліченні гони
Голубили россою трав?
Ти була невмолимо дальня
І відходила в рідний край.
Це для тебе у денних спальнях
М'яко слався хмарок розмай
І стояли ромашки в долах,
Наче свічі на дні ріки.
А для нас залишалось коло
Молитов і змагань гірких.

(1947)

С. Гординський звернув особливу увагу на бездоганність форми "Золотих воріт". Одночасно критик висловив здогад про домінуючий вплив на Зуєвського поетики П. Филиповича. Цей здогад не відповідає дійсності, бо О. Зуєвський познайомився з поезією П. Филиповича досить пізно для "Золотих воріт". Ентузіастичні висловлення про творчість О. Зуєвського знаходимо в цікавому есеї І. Костецького "Гостина в печерників".

Відома сучасна німецька поетка Е. Котмаер переклала ряд поезій О. Зуєвського на німецьку мову. Прихильні згадки про творчість О. Зуєвського зустрічаємо в німецькому журналі "Велт унд Ворт", в польському журналі "Культура", російському журналі "Современник". Проф. Ф. В. Нойман (Тюбінген) у своїй статті про сучасну українську літературу називає О. Зуєвського "файнзінніг".

Така однастайна висока оцінка поетичної творчості О. Зуєвського. Вже рік тому О. Зуєвський приготував до друку нову збірку своїх поезій "Під знаком фенікса". Я. Гніздовський зробив прекрасну обкладинку для неї. Але через незалежні від поета обставини ця збірка і досі не побачила світу.

О. Зуєвський збагатив українську літературу також мистецькими перекладами поетичних творів Рільке, Гегорге, а останнім часом творів американської поетки Е. Дікінсон та сонетів В. Шекспіра. Ці переклади відзначаються своїми високими якостями: бездоганною формою і близькістю до оригіналу.

Олег Зуєвський має намір перекласти всі сонети В. Шекспіра і видати їх окремою книжкою. Вже поверхове порівняння перекладів Зуєвського з відомими нам перекладами сонетів Шекспіра на російську мову свідчить про те, що український перекладач незрівняно краще зумів перекласти сонети Шекспіра на українську мову, ніж російський перекладач на російську мову.

Як зразок перекладного мистецтва О. Зуєвського можна навести його переклад 81 сонету В. Шекспіра:

Чи я діждусь надгробок вам складати,
Чи ви мене побачите в труні, —
Згадки про вас не знатимуть затрати,
Коли не стане й сліду по мені.
Віки затерти образ ваш безсилі.
Мене ж, як я піду, обійме тлінь,
Бо я лежатиму в простій могилі,
А ви в очах прийдешніх поколінь.
Мій ніжний вірш вам пам'ятником буде;
Він читачів незнаних ще позве,

І свідчення про вас повторять люди,
Як вимре світ, що в наші дні живе.
В людських устах, де вічний дух не гасне,
Мій твір з'єднав життя вам понадчасне.

У перекладі Маршака початок цього віршу звучить так:

Тебе ль мене придется хоронить,
Иль мне тебя, — не знаю, друг мой милый.

В оригіналі:

Or I shall live your epitaph to make,
Or you survive when I in earth am rotten...¹⁾

Уже загальний тон Маршакового перекладу з його грайливим "тебе ль мене", "иль мне тебя" зовсім не відповідає поважному тонові Шекспіровського сонету. Так само чужі для Шекспіра всілякі надумані і фіктивні прикраси, всякі "красивости" та додатки, як напр., "друг мой милый". Переклад О. Зуєвського уникає цих хиб. Своїм тоном, лексикою, простотою словника український переклад О. Зуєвського незрівняно ближчий до оригіналу, ніж Маршаків переклад.

Ще більше матеріалу для з'ясування відмінності перекладів Зуєвського і Маршака дає, напр., порівняння перекладів 135 сонета.

В оригіналі:

9. The sea, all water, yet receives rain still
10. And in abundance addeth to his store...

У перекладі О. Зуєвського:

1) Тексти сонетів Шекспіра цитуємо з книжки: The Sonnets of William Shakespeare. New York. The Heritage Press. 1941.

Неначе море незначний ручай
Приймає в себе, до свого роздолля...

У перекладі Маршака:

Как в полноводном вольном океане
Приют находят странники-дожди...

Тут та сама дешева і непотрібна "красивість": дуже недоречні і зовсім не відповідні оригіналові епітети — "полноводном вольном океане". Нема у Шекспіра й метафоричної прикладки "странники-дожди". О. Зуєвський уникає всіх цих хиб Маршакових перекладів і знаходить в українській мові такі лексичні і стилістичні засоби, якими він вдало віддає мистецькі особливості Шекспірових сонетів.

Цього року минуло 15 років з часу появи в друку першого вірша О. Зуєвського. Ці п'ятнадцять років повні безнастанної і тяжкої боротьби за існування. Жорстока більшовицька дійсність, жахи війни і німецької окупації, тяжка праця на німецьких фабриках та в сільському господарстві, перебування в ДП таборах, переїзд до США і фізична праця на фабриці — всі ці умови впродовж останніх 15 років були надто вже несприятливі для розвитку поетичної творчості О. Зуєвського. Проте і в найтяжчих умовах поет не кидав пера і не переставав працювати над собою, над збагаченням своїх знань та поетичного досвіду. Вперта і кропітка праця над перекладами німецьких поетів, а також англійських та американських, постійна літературна самоосвіта і наполеглива праця над своєю мовою та стилем дали позитивні наслідки. За 15 років, перемагаючи всі труднощі і перешкоди, О. Зуєвський невпинно ріс і продовжує далі рости, удосконалюючи свою поетичну техніку і майстерність та збагачуючи свою поезію новими досягненнями.

"Щоб підтримати честь Канади..."

Зразковий приклад патріотизму зробила 16-річна торонтська учениця Марлін Белл, що увечорі 8 вересня скочила в озеро Онтаріо в місті Йонгстаун (США) а 9 вересня припливла до Торонта в Канаді, пробувши у воді 20 годин і 55 хвилин, пропливши фактично 45 миль, хоч по прямій лінії від Йонгстауну до Торонта 32 милі — вітри й хвилі збивали її з прямого шляху.

Історія цього надзвичайного рекорду така: Дирекція Канадської виставки в Торонті уклала угоду з американською пливачкою Флоренс Чедвік, яка свого часу перепливла Ляманш, про переплив озера Онтаріо. За це їй мали заплатити десять тисяч доларів, видаючи наперед 2.500 дол. Це обурило канадських спортсменів. Особливо обурились канадські пловчині Марлін Белл з Торонта та Вінні Роч Лушлер з Сант Томас, Онт. Тому вони обидві вирішили змагатись з американкою Чедвік, хоч дирекція виставки не передбачила ніяких нагород іншим змагунам, очевидно, маючи на увазі не змагання, а звичайний рекламовий трюк, що є поважною хворобою цього континенту. Марлін Белл заявила, що вона пливе тільки, "щоб підтримати честь Канади". Отож, коли Ф. Чедвік у середу ввечорі (8 вересня) прийшла на берег озера, щоб виконати свій контракт, то поруч себе вона мала дві канадійські суперниці.

Американка Флоренс Чедвік пропливла за 5 з половиною годин кількадесят миль і сіла в човен, бо захворіла. Вінні Роч Лушлер пропливла 18 миль, але її взяли корчі і вона мусіла також вилізти в човен. Залишилась одна Марлін Белл.

Коли дівчина підпливла вже до канадійського берега озера, то дирекція виставки пообіцяла їй дати решту (7.500) від суми, призначеної америкайці Чед-

вік. Разом з тим окремі організації й фірми почали зголошувати свої нагороди хоробрій дівчині. Під тиском громадянства дирекція виставки пообіцяла дати Марлін Белл повну суму — 10.000 дол.

Понад 250.000 осіб зустрічало героїню Канади на виставовій площі, куди вона пливла о 8-й годині вечора 9 вересня.

13 вересня героїню вітало місто Торонто — понад 150.000 осіб вийшло на вулиці міста, не зважаючи на холодний дощовий день. Панна Марлін Белл одержала подарунків (грошима й речами) на суму понад 60.000 дол. На її честь віддано королівський салют — 21 постріл з гармат. Її вітали прем'єр Канади Сан Лоран та онтарійський прем'єр Фрост.

Плавба та всі почесті вкрай стомили молоду героїню — вона втратила 20 фунтів ваги і цілком виснажилась і перебуває тепер під доглядом лікарів. Та це все бай-дуже, бо, — як казав Ів. Котляревський, —

Любов к отчизні, де героїть,
Там грудь сильніша від гармат,
Там жизнь — алтин, а смерть — копійка,
Там лицар — кожний парубійка,
Козак там чортові не брат!

І справді — звичайна собі молода дівчина, керуючись патріотичними, а не фінансовими, мотивами, зробила надзвичайний подвиг, здобула світовий рекорд, чим прославила й себе і свою країну.

Приклад справді гідний хвали й наслідування.

П. Волиняк